

Pilietiško būklės kokybinis tyrimas

Igyvendinant pilietinio ugdymo projektą „Kuriame Respubliką: visuomenės pilietinio veikimo kompetencijų ugdymas“ suburta ekspertų grupė 2012 m. gegužės – birželio mėn. atliko kokybinį tyrimą, kurio tikslas – išsiaiškinti, kokie yra pagrindinių tikslinių projekto grupių narių (bendrojo lavinimo mokyklų mokytojų ir mokinių, profesinių mokyklų mokytojų ir mokinių, kolegijų studentų ir dėstytojų) bei jų potencialių socialinių partnerių įgyvendinant pilietinio veikimo projektus (savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų, švietimo centrų, vietos žiniasklaidos atstovų) atstovų požiūriai į dabartines mokyklų ir įvairių jaunimui skirtų projektų galimybes ugdyti jaunimo pilietiškumą. Tyrimo metu buvo surengtos 9 grupinės diskusijos su bendrojo ir profesinio lavinimo mokyklų mokiniais ir mokytojais, kolegijų studentais ir dėstytojais, socialiniais partneriais. Pagrindinės tyrimo išvados pateikiamos šioje santraukoje.

Pilietinis ugdymas mokykloje: jaunimo požiūris

Kokybinio tyrimo duomenys patvirtina projekto reikalingumą. Pilietinio ugdymo dalykas bendrojo lavinimo dalykų sistemoje vertinamas kaip vienas mažiau reikalingų (egzamino nėra, kartais ir pažymio nėra, o įskaitą visi gauna). Šį dalyką nuvertina tiek mokytojai (taikydami mažiau griežtus atsiskaitymo reikalavimus, skirdami šiam dalykui mažiau dėmesio nei kitiems jų pačių dėstomiems dalykams, tokiems, kaip, pavyzdžiui, istorija), tiek mokiniai. Vyraujantis leitmotyvas mokinių diskusijų grupėse kalbant apie pilietinį ugdymą - šios pamokos yra nuobodžios, jose daug teorinių žinių, kurių reikalingumu mokiniai abejoja, informacija nėra siejama su praktine veikla, kas sakoma tų pamokų metu - greitai pasimiršta. Dažnai minėtas šių pamokų privalumas – jose galima lengviau nei kitose pamokose gauti įskaitą arba gerą pažymį, vykstant renginiams – išėiti iš kitų pamokų. Moksleiviai nesupranta, kaip pilietiškumas gali būti ugdomas istorijos, lietuvių kalbos ar kitų nei pilietinio ugdymo dalykų pamokose. Dalyvavimas mokyklos savivaldoje yra geriau suprantamas moksleivių, dalyvaujančių mokinių taryboje, tačiau kitiems mokiniams tai nėra reikšminga veiklos sritis. Mokiniai pilietinio ugdymo stiprinimą sieja

su mokytojų kompetencijomis, pamokų ir praktinės veiklos susiejimu, vertinimu pažymiais (šiuo klausimu nuomonės išsiskyrė), dalyko kėlimu į vėlesnius metus. Taip pat siūloma šiam dalykui skirti daugiau mokytojų dėmesio, didinti integruotų pamokų skaičių, skatinti moksleivius *pačius* organizuoti renginius ir projektus, kalbėti mažiau dalykine ir jauniems žmonėms labiau suprantama kalba, naudoti atvejų analizę (kad būtų aišku, kodėl svarbu šiomis temomis kalbėti), susieti pilietinio ugdymo dalyką ir pilietinės veiklos projektus.

Tyrime pastebėta, kad mokiniai, paklausti, kokias jie žino pilietines veiklas, neranda tikslių žodžių, tvyro ilgos tylos pauzės, reikia tikslinančių klausimų, kurie „užvestų ant kelio“. Pirmiausia moksleiviams pilietinė veikla asocijuojasi su politiniu dalyvavimu. Pilietinio ugdymo projekto metu reikėtų skirti dėmesį mokinių žinioms apie pilietines veiklas, jų formas, formuoti jų pilietiškumo sampratą.

Jaunimas ir politika

Jauni žmonės mažai domisi ir dalyvauja politinėje veikloje, nes tai jiems atrodo neaktualu, neįdomu, trūksta žinių supratimo ir tikėjimo, kad dalyvavimas kažką pakeis. Politika kelia susierzinimą ir neteisybės jausmą. Be to, mokinių požiūriu, politinėje veikloje trūksta jaunų žmonių. Susidomėjimas politika tiesiogiai siejamas su galėjimu produktyviai joje dalyvauti. Diskutuoti politinėmis temomis su draugais, tėvais ar mokytojais nėra įprasta. Jauni žmonės susiduria su tuo, kad patys mokytojai vengia diskutuoti politinėmis temomis, be to, būtų svarbu, kad tokios diskusijos apimtų įvairias politines pažiūras, jos nebūtų primetamos, būtų aptariamoms jaunimui žinomos ir artimos temos.

Mokytojai savo ruožtu pripažįsta, kad mokykloje yra vengiama diskutuoti su mokiniais apie politiką. Mokytojams trūksta kompetencijų, žinių, kaip su mokiniais aptarti politines aktualijas neprimetant savo požiūrio, tačiau padedant jauniems žmonėms suprasti politinio gyvenimo procesus. Pilietinio ugdymo projekte turėtų būti siekiama stiprinti mokytojų kompetencijas diskutuoti su moksleiviais apie politiką bei ugdyti moksleivių pilietinį raštingumą.

Jaunimo motyvacija dalyvauti pilietinėse veiklose

Instrumentinis racionalumas yra pagrindinis jaunimo motyvas dalyvauti pilietinėse veiklose (tą pabrėžia ir mokytojai), tačiau vertinant šiuo požiūriu, pilietinis aktyvumas, mokinių nuomone, yra mažiau svarbus jų ateičiai nei pažangumas mokykloje, kuriam toks aktyvumas gali pakenkti.

Igyvendinant projektus turi būti skiriama dėmesio diskusijoms su moksleiviais apie pilietinės veikos motyvaciją, paremtą kitais nei asmeninės naudos motyvais, bei diskusijoms apie mokyklos tikslus: ar mokykla turi moksleivį parengti stojimo egzaminams, ar ugdyti visapusę asmenybę, ir kokia vieta šios asmenybės ugdyme tenka pilietiškumo ugdymui.

Veiksniai, svarbūs jaunimo dalyvavimui pilietinio veikimo projektuose

Jaunimui dalyvauti pilietinės veiklos projektuose **patinka** dėl įvairių priežasčių. Viena vertus, kaip jau minėta, dėl asmeninės naudos (patirtis, įdomus laisvalaikio leidimas ir t.t.). Kita vertus, mokinių diskusijų grupėse minėta, kad tokiuose projektuose jiems patinka:

- dalyvavimo sukeltas bendrumo su bendruomene ar visa Lietuva jausmas,
- veikimas kartu su didesne žmonių grupe, masiškumas,
- prievartos nebuvimas,
- pripažinimas ir įvertinimas (iš mokytojų, kitų suaugusiųjų),
- kūrybinė laisvė.

Siekiant jaunimą įtraukti į projekto veiklą:

- turi būti pasirinkta gera, jaunimą patraukianti kreipimosi forma (retorika),
- svarbu, jog dalyviai jaustųsi „geroje kompanijoje“,
- dalyviai turėtų tikėti idėja ir patys norėti dalyvauti,
- reikia leisti mokiniams pasijusti svarbiais ir parodyti, kuo naudinga ta veikla (ką už tai gaus – ne tik materialine prasme, bet ir nematerialine),
- galiausiai – sudaryti galimybes realizuoti naujas, nebanalias idėjas,
- pilietinę veiklą kuruojantys ar kartu dalyvaujantys suaugusieji su jaunimu turėtų elgtis kaip su lygiaverčiais partneriais, juos palaikyti ir padėti (patarimais, praktiniais pamokymais),
- projekto veiklos turėtų būti gerai viešinamos.

Pilietinio veikimo projektuose moksleiviams **nepatinka**:

- neaiškūs tikslai ir neapibrėžtas darbo procesas,
- kitų dalyvių motyvacijos trūkumas,
- per mažai galimybių veikti savarankiškai ir įgyvendinti pačių sugalvotas idėjas,
- nusivylimas ne iki galo atliktu darbu,
- nežinojimas, kaip pritraukti daugiau žmonių,
- minimalaus finansavimo nebuvimas.

Skiriasi jaunimo požiūriai į tai, kas turėtų dalyvauti pilietinio veikimo projektuose. Aktyvūs mokiniai linkę pabrėžti, kad projekto įgyvendinimo branduolys turėtų būti tik aktyvūs mokiniai, nes

įtraukti pasyviuosius užima daug laiko ir dažniausiai tokios pastangos būna bevaisės. Silpniau besimokantys moksleiviai jaučiasi nustumti ir neturintys balso, tačiau mano, kad būtent pilietinėse veiklose tokių kaip jie moksleivių indėlis gali būti didelis nepaisant jų mokymosi pažangumo.

Jaunimo požiūris į bendradarbiavimą su NVO

Viena vertus, grupinėse diskusijose buvo įvardintos stipriosios aktyvaus bendradarbiavimo su išoriniais partneriais (NVO, valstybės institucijos, bendruomenės ir t. t.) pusės – galimybė dalintis patirtimi, plėtoti neformalųjį ugdymą. Kita vertus, aptarta tai, kad konkrečių galimybių bendradarbiauti su platesne bendruomene, NVO gali ir nebūti – daliai moksleivių tai bus neįdomu, daliai atrods beprasmiška, tad dėl tokio dalyvavimo kiekvienas turėtų apsispręsti asmeniškai. Be to, ne visi išoriniai partneriai patys yra pasiruošę bendradarbiauti ar įtraukti jaunimą į savo veiklą. Moksleiviams dėl tokios patirties stokos yra nelengva įvardinti, ar ir kuo jiems būtų svarbu pilietinio veikimo projektus įgyvendinti kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis, vietos bendruomenėmis. Mąstoma ir spontaniškai prisimenama tik tai, kas yra daroma mokyklos bendruomenėje. Pilietinė veikla yra užsklęsta mokykloje, bendradarbiavimo ryšiais nesusijusioje su pilietinės visuomenės organizacijomis, kurios savo ruožtu yra vertinamos kaip nepasirengusios tokiam bendradarbiavimui ir per silpnos. NVO silpnumą taip pat pabrėžia mokytojai ir kiti socialiniai partneriai. Svarbu pastebėti, kad moksleivių paklausus, ką jie galėtų nuveikti įgyvendinant pilietinio veikimo projektus „Kuriame Respubliką“ projekto metu, jiems lengviau sekasi įvardinti, ką jie padarytų savo mokykloje, tačiau į klausimą, ką mokykla galėtų duoti vietos bendruomenei, miestui ar Lietuvai, dažniausiai yra neatsakoma (apie tai mokyklose nediskutuojama).

Siekiamas pilietinio ugdymo mokykloje rezultatas: mokytojų ir socialinių partnerių požiūris

Apibendrinant mokytojų ir socialinių partnerių diskusijas galima konstatuoti, kad tiek pilietinio ugdymo procesas, tiek rezultatas yra suvokiami skirtingai. Daugelio mokytojų nuomone, pilietinis ugdymas turėtų būti atsietas nuo politikos, orientuotis derėtų į bendražmogiškų vertybių skiepijimą, socialinių bei bendrabūvio (gyvenimo kartu) kompetencijų ugdymą, asmenybės galių (kritinio mąstymo ir saviraiškos) plėtojimą. Diskusijose buvo pabrėžta, kad labai svarbu, jog ugdant jaunimo pilietiškumą būtų išvengta paviršutiniškumo (minimalaus plano įvykdymo, kaip, pavyzdžiui, vienos ar kitos pilietinės akcijos suorganizavimo), o būtų siekiama ilgalaikių rezultatų

ugdant mokinių vertybes ir pilietinio veikimo įgūdžius, atskleidžiant mokiniams pilietiškumo daugiabriauniškumą, įveikiant vyraujančią pragmatizmą, kai viskas sveriamą tik greitai pajuntama asmenine nauda, iškeliant vien pasiekimus moksle ir nuvertinant kitus visapusės asmenybės ugdymo aspektus.

Mokykla, mokytojų teigimu, turi nemažai galimybių ugdyti pilietiškumą tiek per formalia, tiek per neformalia veiklą, tačiau į pilietiškumo ugdymą derėtų žvelgti kaip į vientisą procesą ir dėl to ypač svarbia tampa integracija. Diskutuojant išryškėjo šie su integracija susiję „kritiniai aspektai“:

- Integruojant pilietiškumo ugdymą į visus mokomuosius dalykus atsiranda tikimybė, kad bus „pamestas“ specifinis pilietinio ugdymo turinys, labiausiai susietas su politinio raštingumo skatinimu, kita vertus, susitelkiant tik į pilietinio ugdymo pamokas, šis turinys gali pernelyg susiaurėti, netekti konteksto, virsti formalių faktų rinkiniu.
- Pamokų metu vykstanti projektinė veikla ne visuomet reiškia formalus ir neformalus ugdymo integraciją – dažniausiai tai yra kompromisas, susijęs su organizaciniais nesklandumais.
- Integracijai labiau paslankus yra ne ugdymo turinys, o ugdymo metodai, skatinantys kritiškai mąstyti, interpretuoti, ieškoti sąsajų su kasdieniu gyvenimu ir (ypač) aktyviai veikti.

Mokytojų kompetencija

Tyrimo metu išryškėjo, kad dalis mokytojų patys yra sutrikę, neturintys bent kiek aiškesnės vidinės orientacijos ir pasitikėjimo savimi kaip ugdymo profesionalais, o ypač – kaip tinkamais pilietiškumo pavyzdžiais jaunimui, todėl išauga pilietinio ugdymo simuliavimo, formalizavimo tikimybė. Tokią mokytojų būseną sustiprina susidūrimas su neigiamomis išorės tendencijomis: ekonominėmis ir socialinėmis problemomis, žiniasklaidos skatinama saviniekos kultūra, eklektiška visos valstybės ir konkrečiai švietimo politika, vertybių devalvacija. Mokytojai taip pat jaučiasi stokojantys kompetencijų diskutuoti su moksleiviais apie politiką, padėti jauniems žmonėms suprasti šalies politinį gyvenimą.

Kita vertus, pripažįstama, kad vienas esminių sėkmingo pilietinio ugdymo veiksmų yra kūrybingi, mokinius ir kolegas bendrai veiklai įkvėpiantys mokytojai. Diskusijose ne kartą buvo pabrėžiamas noras, kad tokie lyderio vaidmenį atliekantys mokytojai neliktų vieni, sulauktų mokyklos vadovų, kolegų, projektų organizatorių ir koordinatorių paramos.

Projektinė mokyklų veikla

Diskutuojant apie projektus pastebėta, kad mokykla yra bene labiausiai į projektinę veiklą įsitraukusi (ir vis traukiama) bendruomenė. Viena vertus, tai sukelia tam tikrą persisotinimą, kita vertus, skatina atidžiau rinktis, apsvarstyti dalyvavimo privalumus ir trūkumus, numatyti galimus sunkumus ir kliūtis. Labiausiai mokytojus demotyvuojantys projektų aspektai:

- Sudėtinga ir gausi dokumentacija, neaiškios biurokratinės taisyklės („popierizmas“);
- Riboti žmogiškieji ir finansiniai ištekliai, labiau būdingi mažesnių mokyklų bendruomenėms;
- Tikėjimo ilgalaikė nauda stoka – dauguma vykdomų projektų yra pernelyg trumpalaikiai, laikini, neturintys tęstinumo;
- Baimė nesulaukti palaikymo iš projekto organizatorių, koordinatorių, taip pat ir iš mokyklos administracijos bei kolegų.

Viena iš galimų projektinės veiklos kliūčių – **konkurencinės, o ne bendradarbiavimo kultūros vyravimas**, susijęs tiek su atskiromis mokyklų bendruomenėmis, tiek su sisteminiiais švietimo aspektais (ypač mokinio krepšeliu).

Kaimo mokyklose sėkmingai vykdyti projektinę veiklą trukdyti gali ir organizaciniai nesklaidumai (ypač mokinių pavėžėjimo problemos).

Projektų dalyviai: mokytojų požiūris

Su mokytojais buvo aptariama anksčiau tyrimo metu pastebėta tendencija, jog įvairiose veiklose dalyvauja tie patys mokiniai (dažniausiai pažangūs, gerai besimokantys), o kiti lieka pasyvūs, abejingi ar net nežinantys, kad tokios veiklos (pavyzdžiui, susiję su mokinių savivalda) apskritai vyksta. Diskusijų metu buvo akcentuojama, kad itin svarbu įtraukti kaip įmanoma didesnę mokinių dalį. Tą pasiekti galima skatinant vaikų pasitikėjimą savimi, sudarant galimybę patirti sėkmę, atrandant kiekvieno gabumus, atsižvelgiant į poreikius. Kaimo mokyklose tai padaryti yra lengviau dėl mažesnio mokinių skaičiaus. Didesnėse mokyklose (ypač miesto gimnazijoje) buvo siūloma orientuotis į lyderių, kurie įtrauks kitus, rengimą.

Mokytojų nuomonės išsiskyrė kalbant apie projektinėse veiklose dalyvaujančių mokinių paskatinimą ir (į-)vertinimą: vienu požiūriu, mokinius savaime skatina įdomi, sėkminga veikla ir apčiuopiami rezultatai, kitų tvirtinimu, vidinę motyvaciją sustiprina išoriniai paskatinimai (išvykos, pažymėjimai, apdovanojimai ir pan.), tretieji teigė, kad bent pradiniam etape pasiteisintų ir tam tikri prievartos elementai.

Socialinių partnerių indėlis

Vienas iš pilietinio veikimo projektų tikslų – ryšių už mokyklos ribų užmezgimas ir sustiprinimas. Diskutuojant šia tema dažniausiai buvo pabrėžiama bendradarbiavimo su šeima ir vietos bendruomene, rečiau – su platesnėmis bendruomenėmis, būtinybė. Pastebėta, kad bendra projektinė veikla ne tik leistų sutelkti ir suvienyti jėgas ugdant jaunąją kartą, bet ir sustiprintų šeimos ir bendruomenės, o ypač – mokyklos pozicijas, tarnautų kaip savotiška mokyklos reklama, didintų mokytojų darbo supratimą ir įvertinimą.

Sėkmingam bendradarbiavimui gresianti kliūtis būtų lygiavertės partnerystės ignoravimas, mokyklos siekis prisiimti ne tik lyderio, bet ir „neklįstančio vadovo“ (nurodančio, reikalaujančio, pamokančio) funkcijas.

Mokytojai teigiamai vertina bendradarbiavimą su kultūros įstaigomis (muziejais, bibliotekomis), teigdami, jog tai padeda mokykloms ugdyti mokinių pilietiškumą. Nevyriausybinų organizacijų indėlis vertinamas daug kritiškiau: pripažįstama, kad daugelis šių organizacijų yra silpnos, dėl menko finansavimo nepajėgios užtikrinti savo veiklos tęstinumo, todėl nevyriausybinų organizacijų su kuriomis mokyklos galėtų bendradarbiauti įgyvendindamos pilietinio veikimo projektus yra nedaug.

Vietinės žiniasklaidos indėlis į projektų viešinimą vertintas palankiai: skirtingai nei didmiesčiuose, rajonuose mokykloms būna nesunku pasikviesti vietinius žurnalistus į savo renginius, be to, rajoniniai laikraščiai skelbia ir moksleivių parašytus straipsnius. Savivaldybės indėlis ir parama mokykloms pirmiausia yra siejama su finansavimu ir informacijos sklaida. Atkreiptas dėmesys, kad mažinant finansavimą mokykloms pirmiausia yra mažinamos lėšos neformaliai moksleivių ugdymui, todėl vertinant savivaldybės indėlį padedant mokykloms ugdyti moksleivių pilietiškumą, šiuo metu jis yra greičiau neigiamas, t.y., ribojantis, o ne išplečiantis galimybes.

REKOMENDACIJOS

Svarbiausia skatinant neformalų pilietinį ugdymą – suprasti, kaip jauni žmonės vertina pilietinį aktyvumą bei formalų pilietinį ugdymą, skatinti jaunimo motyvaciją, tinkamai pasirinkti aktualią ir turiningą veiklos idėją, atkreipti dėmesį į veiklos organizavimą, kurti tinkamus santykius tarp veiklos dalyvių bei su išorės partneriais, rinktis tinkamas vidinės ir išorinės komunikacijos formas.

Kokios yra pagrindinės dabartinio formalaus pilietinio ugdymo problemos?

- amokų metu moksleiviams pateikiama informacija jiems atrodo nereikalinga, greitai užsimiršta.
- Pamokos laikomos paviršutiniškomis, nenuosekliomis, jų turinys priklauso nuo konkretaus mokytojo interesų.
- Pasirenkama netinkama, nuobodi, nepakankamai įvairi informacijos pateikimo forma.
- Pamokos nesusiejamos su praktine veikla – moksleiviai jaučia, kad pilietinis ugdymas būtų žymiai įdomesnis, jei vyktų už mokyklinių patalpų ribų, pavyzdžiui, einant į ekskursijas, užsiimant realia veikla, o ne besimokant faktų.

Kokiuose projektuose dalyvauja jauni žmonės?

- Vidiniai projektai – tik švietimo įstaigos bendruomenei skirtų renginių organizavimas ir dalyvavimas juose (konferencijos ir pristatymai, valstybinių švenčių minėjimai, koncertai).
- Bendruomeniniai projektai – vykdomi kartu su vietine bendruomene ar kitomis švietimo įstaigomis (aplinkos tvarkymas, žalingų įpročių prevencija, vienišų moterų pasveikinimas su moters diena, pasidalinimas patirtimi, mokymai, susitikimai su verslininkais, meno akcijos, žygiai).
- Nacionalinio lygmens projektai – prisijungiama prie kitų organizacijų nacionaliniu lygmeniu organizuojamos veiklos („Darom“, „Varom už Lietuvą“, „Piliečio žadintuvas“).
- Pilietiškumo ugdymo projektų nereikia suprasti siaurai – tai gali būti veiklos susijusios ir su muzika, sportu, kultūra, jaunimo pamėgtomis laisvalaikio veiklomis ir t. t.

Kas motyvuoja moksleivius dalyvauti neformalaus pilietinio ugdymo projektuose?

- Idomi, nauja projekto idėja – galimybė realizuoti kūrybinį potencialą.
- Prasmingumas – realūs ir apčiuopiami veiklos rezultatai, turintys išliekamąją vertę.
- Savanoriškumas – išitraukimas turi būti nepriverstinis, tačiau pats jaunimas pripažįsta, kad kartais iš pradžių dalyvaudami veikloje nesavanoriškai, vėliau ja yra patenkinti, atranda naujas veiklos formas.
- Bendruomeniškumo jausmas – gera kompanija ir įdomiai leidžiamas laikas.
- Asmeninis tobulėjimas – įgyjami nauji įgūdžiai, ateityje praversianti patirtis.
- Santykis su aplinka – prisidėjus prie aplinkos pokyčių, pasikeičia ir dalyvių santykis su ja.

Bendros rekomendacijos, organizuojant neformalų jaunimo pilietinį ugdymą ir įgyvendinant pilietinio ugdymo projektą „Kuriame Respubliką“:

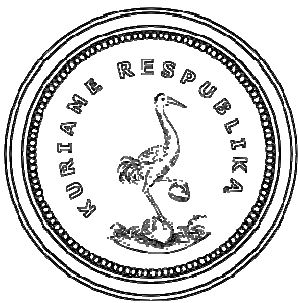
- Turi būti aiški neformalaus pilietinio ugdymo mokykloje vizija. Sutelkus vietines komandas svarbu skirti dėmesio susitarimui dėl neformalaus pilietinio ugdymo mokyklose tikslo, pilietiškumo sampratos, ir išsiaiškinimui, kaip „Kuriame Respubliką“ projektas gali prisidėti prie šio tikslo pasiekimo. Projektas turi prisidėti prie pilietiškumo kaip vertybės įtvirtinimo mokyklos kultūroje, jo daugiabriauniškumo atskleidimo, aiškios vizijos ir mokyklos bendruomenės sutarimo dėl ugdytinų vertybių, kuris padėtų labiau susieti pilietinį ugdymą mokykloje su gyvenimu.
- Turi būti nustatyti aiškūs projekto veiklos tikslai, svarbūs patiems dalyviams ir orientuoti į praktinį lygmenį.
- Darbo procesas turi būti aiškiai apibrėžtas – veikla turi būti konkrečiai suplanuota, tačiau svarbu į šį planavimą kuo labiau įtraukti ir patį jaunimą, o ne „nuleisti“ užduotis iš viršaus. Projektas turėtų būti įgyvendinamas nuosekliai, o ne paskubomis.
- Projektas turėtų sustiprinti mokytojų, dalyvaujančių projekte, kompetencijas susijusias su moksleivių pilietinio raštingumo, jų gebėjimu domėtis politinėmis, ekonominėmis krašto naujienomis, viešaisiais reikalais, ugdymu.
- Projekto dokumentacija neturėtų apkrauti mokytojų, dalyvaujančių projekte. „Begalinis popierizmas“ mokytojų įvardijamas kaip vienas jų anksčiau įgyvendintų projektų trūkumas.
- Finansiniai ištekliai – svarbu užtikrinti bent minimalius projekto dalyvių poreikius (kelionių

išlaidos, kanceliarinės prekės ir t. t.). Labai svarbu, kad įgyvendinamas projektas nereikalautų asmeninių projekto dalyvių finansinių išlaidų.

- Projektų testinumas yra svarbus veiksnys skatinant mokyklų dalyvavimą neformaliuose pilietinio ugdymo projektuose.
- Jaunimui turi būti suteikiamas savarankiškumas – galimybė jauniems žmonėms veikti savarankiškai, įgyvendinti pačių sugalvotas idėjas, renginius, projektus ir jaustis atsakingiems už rezultatus.
- Svarbu, kad projekto veiklos būtų įdomios moksleiviams, pritaikytos jų amžiui.
- Į veiklą svarbu įtraukti kuo įvairesnius (skirtingos lyties, socialinės, ekonominės padėties) jaunos žmones – ne tik aktyvius ir dažnai dalyvaujančius panašiuose projektuose, bet ir tuos, kurie yra pasyvūs, mažiau linkę dalyvauti, prasčiau besimokantys, „tylesni“.
 - Įtraukimo nauda jaunimui – įsitraukimas gali pakeisti jų nuomonę apie dalyvavimą, atverti naujas savirealizacijos galimybes, motyvuoti labiau įsitraukti į bendruomeninę veiklą ateityje.
 - Įtraukimo nauda projektui – paliekant „už borto“ pasyvesnius dalyvius, prarandamas jų turimas, bet neatskleistas kūrybinio potencialas, idėjos, energija.
- Taip pat svarbu, kad dalyvavimas būtų prieinamas – nereikalautų piniginio įnašo, išankstinės patirties ir pan.
- Tarp veiklos dalyvių – tiek jaunų, tiek vyresnių žmonių – turi būti kuriami nehierarchiniai, lygiaverčiai santykiai; viena vertus, vyresni dalyviai gali dalintis savo patirtimi ir duoti vertingų patarimų, kita vertus, jie neturi užgožti jaunų žmonių nuomonės ir atsižvelgiant į galimybes leisti jiems patiems priimti veiklai svarbius sprendimus.
- Visi dalyviai turi būti įsitraukę į veiklą *kartu*.
- Projekto „Kuriame Respubliką“ metu reikėtų skirti dėmesį mokinių žinioms apie pilietines veiklas, jų formas, formuoti jų pilietiškumo sampratą. Apie pilietiškumą turi būti kalbama jauniems žmonėms suprantama, labiau kasdiene nei dalykine kalba.
- Svarbu suteikti erdvės diskusijoms politinėmis temomis – paprastai jų vengiama tiek jaunų žmonių šeimos aplinkoje, tiek tarp bendraamžių, tiek su mokytojais ar dėstytojais; jauniems žmonėms gali būti aktualu ir smalsu diskutuoti politinėmis temomis, jeigu paliekama diskusijos laisvė, neprimetamas vienas konkretus požiūris.
- Instrumentinis racionalumas yra pagrindinis jaunimo motyvas dalyvaujant pilietinėse veiklose, tačiau vertinant šiuo požiūriu pilietinis aktyvumas mokinių nuomone yra mažiau svarbus jų ateičiai nei pažangumas mokykloje, kuriam toks aktyvumas gali pakenkti. Taigi įgyvendinant projektus turi būti skiriama dėmesio diskusijoms su moksleiviais apie pilietinės veiklos

motyvacija, paremtą kitais nei asmeninės naudos motyvais.

- Moksleivių motyvacijai dalyvauti projekte yra svarbūs paskatinimai, susiję su jų veiklos pripažinimu: padėkos, pagyrimai, pažymėjimai, galimybė dalyvauti projekto uždarymo renginiuose ir t.t.
- Veiklos dalyviams svarbus ne tik pačios komandos, bet ir mokyklos bendruomenės palaikymas vykdomai veiklai. Moksleiviams reikalingi mokytojai kaip vedliai - mokytojai, į kuriuos gali kreiptis nesibaimindami, su jais pasitarti, svarbu draugiški bendradarbiavimo ryšiai su mokytojais. Mokytojams savo ruožtu svarbus kolegų ir mokyklos administracijos palaikymas.
- Galimybė išeiti už mokyklinės aplinkos ribų – svarbu, kad įgyvendinami projektai sustiprintų mokyklų bendradarbiavimą su socialiniais partneriais, sudarytų galimybę mokykloms bendradarbiauti tarpusavyje, praplėsti moksleivių akiratį.
- Išoriniai partneriai (NVO, kitos švietimo įstaigos, valstybės institucijos, masinių medių atstovai) turi būti pasiruošę bendradarbiavimui – viena vertus, jie turi turėti jaunimo atžvilgiu adekvačius lūkesčius, nereikalauti to, ką įgyvendinti būtų neįmanoma; antra vertus, jie turi būti atviri jaunimo idėjoms ir pasiryžę aktyviai prisidėti prie bendradarbiavimo.
- Išorės partneriai turi būti pasirengę abipusiam išipareigojimų vykdymui – nuo jų priklausomi darbai turi būti įvykdomi iki galo, nenuviliant veiklos dalyvių.
- Tiesioginis bendradarbiavimas su valstybės institucijomis yra naudingas ir kaip politinio raštingumo ugdymo priemonė – jis gali pakeisti požiūrį į politiką, suteikti žinių apie valstybės institucijų paskirtį ir darbo specifiką.
- Vykdamt veiklą svarbu, kad apie ją žinotų ne tik patys dalyviai ir jų artimiausia aplinka, bet ir platesnė visuomenė, todėl į veiklą reikia integruoti ir dėmesį išorinei komunikacijai. Vienas iš būdų tai daryti – kurti, įrašinėti, filmuoti medžiagą apie veiklą ir skleisti ją socialiniuose tinkluose internete. Kitas būdas – bendradarbiauti su masinėmis medijomis: laikraščiais, televizija ir t. t. Šiuo požiūriu ypač svarbu panaudoti vietinės žiniasklaidos teikiamas galimybes. Viešinimas leidžia projekto dalyviams pasijausti svarbiais ir parodyti vietos bendruomenei, kuo naudinga jų veikla.

Pilietišumo būklės kokybinis tyrimas atliktas įgyvendinant projektą „Kuriame Respubliką: visuomenės pilietinio veikimo kompetencijų ugdymas“ (projekto kodas VP1-2.2-ŠMM-10V-02-006), remiamą Europos Socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis pagal Europos Komisijos Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programą.

Tyrimą atliko ir ataskaitą parengė: Rūta Žiliukaitė, Irena Stonkuvienė, Maryja Šupa, Ieva Petronytė

© Pilietinės visuomenės institutas, 2012